

ØKT NASJONAL KONTROLL

Økt nasjonal kontroll

«... i det Øieblik, at al Magt og Kraft samles her i denne Sal til Afgjørelse af Samfundets høieste og vigtigste Anliggender, gaar der en stor Vækkelse ud over Landet.»

- Johan Sverdrup i Stortinget 8. mars 1872

Senterpartiet ønsker et Norge med små forskjeller, preget av tillit og samhold og med levende lokalsamfunn fra nord til sør. Et land der hver og en av oss skal kunne bli lyttet til og ha innflytelse både over eget lokalsamfunn, region og landet. Dette er kun mulig i et sterkt og reelt folkestyre.

I et folkestyre må norske folkevalgte både stå til ansvar for, og ha reell styring over samfunnsutviklingen. Folket i Norge må vite at stemmer på ulike partier fører til ulike veivalg. Dersom folk opplever at deres stemmer ikke fører til forventet utvikling, må de kunne holde landets folkevalgte ansvarlige for utviklingen. Dette vil imidlertid kun fungere dersom landets folkevalgte har reell myndighet til å ta avgjørelser som fører landet i lovet retning, og at beslutningsmakten faktisk ligger i Stortinget, og ikke EU.

Den viktigste og mest grunnleggende oppgaven for enhver nasjonalstat, er å sikre egne borgeres trygghet. De siste tiårene har vi sett en tendens til at produksjon er flyttet ut av mange vestlige land og samfunnskritiske produkter er blitt avhengige av lange og globale forsyningslinjer. De siste års kriser har imidlertid vist hvor sårbart et land er, dersom det mangler sikker tilgang til mat, medisiner, energi, vital kompetanse eller arbeidskraft. Senterpartiet mener sterkere nasjonal kontroll over grunnleggende samfunnsområder er nødvendig for å øke tryggheten til folket i Norge.

For Senterpartiet er det åpenbart at folkestyret i Norge ikke kan fungere, dersom Norge ikke har nasjonal kontroll over vitale samfunnsområder. Det er for eksempel ikke mulig å sikre at norske borgere, både i dag og i framtiden, har makta til selv å bestemme landets framtid, uten fysisk kontroll over eget territorium. Dette må sikres gjennom en kombinasjon av et sterkt nasjonalt forsvar, gode politi- og tollfunksjoner, og norsk NATO-medlemskap. Det må også jobbes for et videre sterkt samarbeid mellom landene i Norden på både forsvar, utdanning, kultur og øvrige samfunnsområder.

Norske borgere har heller ingen reell trygghet, dersom de ikke er sikret tilgang på nok og trygg mat. Den eneste måten norske folkevalgte kan gi denne tryggheten til landets borgere, er gjennom en løpende styrking av nasjonal matproduksjon, nasjonale matlagre og en vel gjennomtenkt beredskapspolitikk.

Det er viktig å styrke totalberedskapen, ikke minst i nord. Den nye geopolitiske situasjonen gjør at satsing på sikkerhets- og beredskapssamvirke, er særlig viktig. Regjeringen må bidra for å fremme kunnskap for bedre samhandling og flere øvelser på tvers av offentlige og private aktører. Regjeringa må sikre forskningsbaserte utdannings- og videreutdanningstilbud innen sikkerhet og beredskap.

Sikker tilgang på energi er avgjørende for at et moderne samfunn skal fungere. Rikelig tilgang på konkurransedyktig, ren og rimelig energi er også nødvendig for å kunne ta vare på norske arbeidsplasser, kritisk produksjon, norsk industri og den norske velferdsstaten. At norske folkevalgte styrer energipolitikken i Norge – altså sikrer nasjonal kontroll over den – er avgjørende for å kunne bevare tilliten mellom folket og de folkevalgte i Norge.

Den siste maktutredningen ble lagt fram i 2003, og en av hovedkonklusjonene den gang var at det representative folkestyret var svekket samtidig som det skjedde en stadig større rettsliggjøring av samfunnet og maktforholdene. De siste 20 årene har samfunnet gjennomgått store endringer, særlig gjelder dette gjennom at informasjonsformidling og samfunnsdebatt har flyttet seg til digitale plattformer. Senterpartiet mener det er på tide med en ny maktutredning.

Eierskap og kontroll over norske naturressurser

I Norge har vi lykkes med noe relativt få land har klart: Hele folket har fått glede av landets naturressurser. Dette hadde ikke vært mulig uten en bevisst politikk av stortingsflertallet som har sikret nasjonalt eierskap til og nasjonal kontroll over naturressursene.

Hva for et Norge ville vi hatt i dag, om vi hadde solgt ut våre fossefall? Om vi hadde latt EU ta kontroll over norsk fisk? Eller om vi lot utenlandske kapitaleiere kjøpe så mye norsk jord og skog som de selv ønsket? Eller om vi lot internasjonale selskaper ta kontroll over vår olje og gass? Svaret på alle disse spørsmålene er at vi ville hatt et fundamentalt annerledes land. Vi ville hatt et land der norske borgere både var fattigere og hadde langt mindre innflytelse over samfunnsutviklingen i eget land.

Fossefall, jord og skog, olje og gass, fisk og havarealer er alle ressurser vi har nasjonalt eierskap til som følge av historiske kamper og bevisste politiske veivalg. Konesjonslovene har hatt stor betydning for å sikre lokalt og nasjonalt eierskap i Norge. Konesjonslovene er derfor noe av det aller stolteste ved norsk historie. De har sikret at hele folket har fått glede av naturressursene, ikke bare utenlandske kapitaleiere og en liten elite i vårt eget land. Senterpartiet vil at Norge skal bruke lærdommen fra egen historie, og styrke det nasjonale eierskapet og kontrollen over egne naturressurser.

Senterpartiet vil:

- Styrke konsesjonslovgivningen for skogeiendommer, for å sikre norsk eierskap til norsk skog og utmark.
- Foreta en gjennomgang av lovverket knyttet til småkraft, sol- og vindkraft med sikte på å styrke og sikre nasjonalt eierskap i sektoren.
- Gjøre det vanskeligere for aksjeselskaper å kjøpe landbrukseiendommer.
- Sikre nasjonal kontroll over strategisk viktige jordressurser og mineraler.
- Sikre beredskapslagring av viktige medisiner og smittevernutstyr

Nasjonal kontroll over norsk kraft

Rimelig energi har vært et grunnleggende velferdsgode for norske husholdninger, og en konkurransefordel som store deler av norsk industri og næringsliv er basert på. For å sikre stabile, rimelige og konkurransedyktige kraftpriser også i framtiden, må det i større grad legges til rette for økt produksjon av fornybar energi og sikres nasjonal kontroll over disse kraftressursene. Vi må ha en utvekslingsstrategi med andre land og ikke en eksportstrategi for strøm. Det norske energisystemet basert på magasinert vannkraft skiller seg markant fra det europeiske energisystemet, som for tiden gjennomgår en drastisk endring.

På energifeltet vil Senterpartiet forsterke arbeidet med å sikre nasjonale kontroll. De siste to årene har vist oss at det er nødvendig å innføre nye grep. Vi må beholde suveren norsk kontroll over alle avgjørelser med betydning for energisikkerheten. Det norske kraftsystemet må baseres på gjensidig utveksling, ikke netto eksport. Senterpartiet har i regjering sørget for at det ikke skal bygges noen nye kabler ut av Norge. For å hindre ytterligere avgivelse av norsk suverenitet over norsk energipolitikk, sier Senterpartiet nei til EUs fjerde energimarkedspakke. Senterpartiet er mot å gi mer makt over norsk energipolitikk til EU og denne energimarkedspakken vil svekke Norges handlefrihet på energiområdet.

Konsekvensene for Norge av å knytte seg tettere til et europeisk energisystem under kraftig ombygging har blitt store. Stabil kraft har i stort omfang blitt erstattet av variabel kraft fra sol og vind. Sammen med manglende stabil forsyning av gass som følge av Russlands krigføring, har dette skapt den kraftkrisen som tydelig viser at det er behov for nye grep for å sikre nasjonal kontroll over dagens kraftressurser, slik at husholdninger og næringsliv i framtiden unngår den usikkerheten som høye strømpriser nå skaper. Krisen har med all tydelighet vist at ny kraftproduksjon raskt må på plass. Et svært viktig grep for å få til dette var regjeringens vedtak om at utbygging av havvind på feltene Utsira Nord og Sørlege Nordsjø II skal skje med kabel til fastlandet, og ikke med kabler som også er knyttet til kontinentet (hybridkabler), som ville kunne øke eksporten av norsk vannkraft. På denne måten blir denne utbyggingen et viktig bidrag til å bedre den nasjonale kraftbalansen.

Samlet vil alle de nevnte tiltakene på sikt gi økt strømproduksjon og større nasjonal styring av energisystemet. Likevel har dereguleringen ført til både høyere priser og liten grad av forutsigbarhet etter årtusenskiftet. Det toppet seg med historisk høye strømpriser i 2021 og med en ny topp høsten 2022. Det har ført til store utfordringer for både næringsliv og mange husholdninger.

Senterpartiet vil derfor ta sterkere styring over strømprisen som rammer norske forbrukere og bedrifter, slik at vi ikke opplever prissjokk på den måten vi spesielt opplevde høsten 2022. Senterpartiet vil bruke skattesystemet, reguleringer, statsbudsjettet og nasjonal politikk, slik at vannkraften disponeres til det beste for norske forbrukere og norsk næringsliv. Målet er å sikre forsyningssikkerhet, mer stabile og lavere strømpriser.

På kort sikt er en strømavgift som ikke bestemmes av det internasjonale markedet viktig. Senterpartiet vil derfor jobbe for en løsning der politikerne tar tilbake styring over kraftprisen, og gjennom det sikrer forutsigbarhet og et lavere prisnivå for både husholdninger og bedrifter. Det er nødvendig å få mer kontroll på strømprisene både for husholdninger og næringsliv. Det må særlig i det korte bildet vurderes nye tiltak for næringsliv i høyprisområder, blant annet gjennom å instruere Statkraft i å tilby bedre fastprisavtaler.

Senterpartiet vil:

- Jobbe for en sterkere styring av kraftpolitikken, inklusiv nødvendige strukturelle grep, for raskt å sikre en lavere kraftpris slik at norske innbyggere og bedrifter får lavere strømkostnader.

- Ha en tydeligere regulering av utenlandshandelen med strøm
- Si nei til EUs fjerde energimarkedspakke
- Sikre økt nasjonal kontroll med kraftflyten over utenlandskablene for å sikre nasjonal forsyningssikkerhet. Norge trenger gjensidig utveksling av effekt, men kan ikke være en eksportnasjon når det kommer til elektrisk kraft.
- Ha mulighet til å begrense eksporten når fyllingsgraden i flerårsmagasinerne avviker fra median fyllingsgrad (sesongjustert).
- Ikke godkjenne eller legge til rette for nye mellomlandsforbindelser til utlandet i denne stortingsperioden.
- Gjøre endringer i energisektoren som gjør at vi har enda større nasjonal kontroll på eierskap, eksport og kapasitet.
- Elektrifisering av sokkelen skal på sikt skje enten ved havvind eller alternativ teknologi slik at industrien og strømbehovet på land ikke blir skadelidende.
- Legge til rette for økt produksjon av fornybar energi samtidig som man tar hensyn til næringer som er avhengig av naturen.
- Gå gjennom behov og forbruk nasjonalt, og prioritere hardere mellom ulike formål, der industri, og omstilling er særlig viktig.
- At strømmen som hovedregel skal brukes der det gir størst samfunnsgevinst
- Ha en storstilt satsing på energieffektivisering i alle sektorer og på alternative energiformer som bioenergi gjennom for eksempel fjern- og nærvarme, samt legge bedre til rette for produksjon og utnyttelse av biogass.
- Hente inn mer kunnskap og satse planmessig på ytterligere forskning og kompetansebygging innenfor området kjernekraft.

Et styrket norsk forsvar i en krevende tid

Forsvaret er et av statens viktigste virkemidler for å sikre suverenitet og frihet. Med krig igjen som realitet i Europa, er det behov for et styrket forsvar. Det Forsvaret vi har må virke i dag. Russlands fremferd skaper uforutsigbarhet og økt spenning også i våre nærområder. Dette krever årvåkenhet fra Norge og NATO.

Med Senterpartiet i regjering har vi sørget for at Marinen nå seiler mer, våre fly flyr mer, og at Hæren og Heimevernet øver mer. At Forsvaret har kapasitet til å delta i, og påvirke aktivitet i nordområdene er viktigere enn noen gang. Senterpartiet vil de kommende årene fortsette en betydelig styrking av Forsvaret gjennom bedret finansiering og økt bemanning.

Med Senterpartiet i regjering styrket vi Forsvaret med 3 milliarder kroner i strakstiltak våren 2022 for å øke aktiviteten og å styrke beredskapen, særlig i nord. Forsvarsbudsjettet for 2023 er styrket med 6,8 milliarder kroner.

Med Senterpartiet i regjeringen har vi styrket Heimevernet. I 2023-budsjettet sikret vi 500 flere soldater i HV, samt mer øving og trening. Heimevernet er en viktig ressurs for nasjonal beredskap, og kan raskt være på plass der det trengs, når det trengs. Etter hendelsene i Østersjøen var Heimevernet raskt på plass for å bistå politiet med vakt og sikring av ulike olje- og gassinstallasjoner. Støtten som Heimevernet bisto politiet med var avgjørende for sikre nasjonal kontroll i en spent og uoversiktlig situasjon. Vi må fortsette å styrke Forsvaret og sikre at Forsvaret kan ha høy beredskap og tilstedeværelse også i 2023. Vi må være forberedt på å iverksette ytterligere tiltak dersom sikkerhetssituasjonen skulle kreve det.

Det er avgjørende viktig for freden og stabiliteten i Europa at Russland ikke når sine krigsmål. Mellomstatlige spørsmål skal ikke avgjøres med militærmakt. Dette er særlig viktig for Norge som en småstat. Norge har siden Russlands angrep støttet Ukraina med militært materiell. Norges viktigste målsettinger knyttet til krigen i Ukraina er å støtte Ukraina i sin forsvarskamp, hindre at krigen eskalerer, og verne om et fortsatt sterkt vestlig samhold. Ukraina er avhengig av stadige vestlige våpenleveranser og annen støtte også i tiden fremover. Regjeringen er tydelig på at Norge skal støtte Ukraina så lenge det er behov.

Senterpartiet vil:

- Styrke Forsvaret og særlig prioritere tiltak som øker den operative evnen raskt, også med tanke på nordisk samarbeid og teknologi.
- Fortsette styrking og oppbemanning i Heimevernet og sikre materiell i tråd med Heimevernets behov.
- Styrke helikopterkapasiteten på Bardufoss med Seahawk- og Bell-helikoptre
- Slutte opp om NATOs to-prosentmål og styrke det allierte forsvarssamarbeidet i NATO.
- Styrke arbeidet for likestilling blant militært personell.
- Styrke det forebyggende arbeidet mot trakassering og uønskede hendelser blant militært personell.
- Støtte Ukraina i sin forsvarskamp så lenge det er behov
- Styrke sivil beredskap gjennom økte rammer til lokal frivillighet

Matforsyning

Som nasjon må Norge til enhver tid sikre borgerne tilstrekkelig tilgang til mat. Derfor må nasjonale kornlagre gjenopprettes. Dette vil sikre hele landet matsikkerhet over en lengre periode, samtidig som vi må øke matproduksjon basert på lokale ressurser. Med Senterpartiet i regjeringen vil vi styrke selvforsyningsgraden, styrke tollvernet, innføre beredskapslagring av så- og matkorn. Senterpartiet ønsker også en økt produksjon av sjømat som i større grad er basert på lokale fôrressurser som et viktig bidrag for matsikkerhet.

Verdens matforsyning er under press. Krigen i Ukraina, en av verdens største produsenter av korn, mais og matolje, utfordrer globale matpriser. Det samme gjør svake avlinger på grunn av klimaendringer i andre store produsentland. Utfordringer i tilgangen på kunstgjødsel på grunn av mangel på nødvendige råvarer fra Russland og Belarus, samt økte priser på gass, gjør at verden potensielt står overfor en matproduksjonskrise. Situasjonen har tydeliggjort hvor sårbare vi er ved forstyrrelser i globale forsyningskjeder i mat. Det viktigste Norge kan gjøre for å trygge vår matsikkerhet, er å styrke norsk matproduksjon. Dette skal gjøres gjennom å sikre en langsiktig bedring av lønnsomheten i landbruksnæringa og betydelig økte investeringer både i husdyr og planteproduksjonen.

Ved usikre forsyningslinjer og ustabil klima, er utmarka en stabil kilde til matforsyninga vår. Utmarksbeite er derfor en stor og viktig ressurs, men en aktiv bruk av den forutsetter at det er lønnsomt å drive jordbruk og matproduksjon over hele landet. For å opprettholde kvaliteten på utmarksbeite må det være et betydelig antall beitedyr som benytter arealet. Vi må derfor ha en balansert forvaltning av rovdyr som muliggjør Stortingets rovdyrforlik med en aktiv beitenæring basert på utmarksressursene, og at vi bedrer regulering av antall rovdyr i forkant av beitesesongen.

Under 1. verdenskrig opplevde Norge en sterk knapphet på korn. I Statens Kornforretnings beretning for 1928-1953, kan man lese at denne knappheten forårsaket panikk hos store deler av befolkningen. Den opphissede stemningen blant folk ga seg blant annet utslag i oppløp til uroligheter i flere byer. Dette gjorde at statens Kornforretning ble opprettet i 1928 og i 1940 var kornlagrene breddfulle og Norge hadde kornlager for 12 måneders forbruk fram til 1990-tallet

På mange måter ligner situasjonen i dagens Norge den man hadde for over hundre år siden, før 1. verdenskrig brøt ut. Norge har de siste årene stått uten kornlager, silokapasitet, men har en kornproduksjon som er høyere i forhold til forbruk enn den gang. Det betyr at vi nå kan oppnå samme trygghet som den gang med kornlager for om lag 6 måneders forbruk.

Senterpartiet vil:

- Styrke importvernet for norsk jordbruk ved aktiv bruk av tollbestemmelser.
- Innføre nasjonale mat- og såkornlagre i løpet av 2023. Dette bygges slik at det også styrker norsk kornproduksjon og -logistikk.
- Fortsette styrkingen av norsk matproduksjon gjennom et sterkt landbruk i hele landet gjennom aktive politiske grep.
- Tette inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet i samarbeid med partene i jordbruksavtalen.
- Landbruksproduksjonen må baseres på lokale forutsetninger og forhold, fortrinnsvis på den enkelte gårds ressursgrunnlag.
- At utmarksressursene beregnes som en del av ressursgrunnlaget for matproduksjon innenfor beitenæringene.
- Jordvern blir et overordnet hensyn i arealforvaltningen
- At vilkårene i vaktordninga for veterinærer bedres for å stimulere til at veterinærene ønsker å delta i den
- Utrede foreldrepermisjonsordningen for bønder, med mål om at en reelt sett skal få foreldrepermisjon på lik linje som andre yrkesgrupper.
- Øke avløsertilskuddet for unge, nyetablerte bønder de fem første driftsårene.
- At naturbruksskolene videreutvikles slik at de er i forkant av behovene for ny kunnskap i matproduksjonen.

Digital sikkerhet og kontroll på grensene

Både teknologiske og sikkerhetsmessige endringer gjør det i dag nødvendig med en grundigere gjennomgang av spørsmål knyttet til nasjonalt eierskap og kontroll, spesielt når det gjelder viktig infrastruktur. Infrastruktur som veier, havner, flyplasser og jernbane, via bredbånd og telekom, til energi og vann, er vitale sektorer. Evnen til å sikre disse sektorene er avgjørende for å holde samfunnet i gang dersom en krise skulle oppstå. Det er en betydelig risiko for at bedrifter fra enkelte land kan brukes til blant annet etterretningsformål.

Det er et klart mål for Senterpartiet å styrke den nasjonale kontrollen med data og kritisk digital kommunikasjonsinfrastruktur, som mobil- og bredbåndnett.

Det er et klart mål for Senterpartiet å styrke den nasjonale kontrollen med kritisk digital kommunikasjonsinfrastruktur, som mobil- og bredbåndnett. Et viktig virkemiddel kan

være å oppdatere sikkerhetsloven slik at norske myndigheter får bedre oversikt over endringer i eierskap i norske virksomheter, og at det blir enklere å stanse uønskede salg til fremmede aktører. Senterpartiet og regjeringen vil også sikre oversikt over uønsket økonomisk aktivitet for bedrifter som ikke er underlagt sikkerhetsloven, og har satt ned et offentlig utvalg om screening. Senterpartiet vil styrke bruken av leverandører av vital infrastruktur fra allierte land, etablere en "statssky" og sikre at vital industri ikke selges til kapitaleiere fra land Norge ikke har sikkerhetssamarbeid med.

Arbeidsmarked og kompetanse

Samholdet og folkestyret i Norge er avhengige av felles arenaer og felles språk. Det er ingen andre land i verden som kan ta ansvar for å bevare det norske språket i Norge. Senterpartiet vil bidra til å styrke norskandelen i doktorgradsutdanning i naturvitenskap og teknologi for å sikre nødvendig kompetanse og omstillingsevne til industrien og øvrig næringsliv. På samme måte finnes det ingen andre land som kan ta ansvar for at Norge til enhver tid har tilgang til den kompetansen og erfaringen som trengs for at vårt eget arbeidsmarked skal fungere. Oppbygging av utdanningskapasitet på felt der det er i dag er kompetansemangel må ha høy prioritet. Det er i dag særlig store behov innenfor blant annet helse- og sosialfag, lærerutdanning og IKT/teknologi.

Det er særs viktig å føre en utdanningspolitikk som sikrer at lokale kompetansebehov dekkes i hele landet. Dette må innebære et godt og desentralisert tilbud innen videregående opplæring, voksnes læring, og et desentralisert tilbud innen høyere utdanning. Mer praktisk undervisning i grunnskolen og tidligere introduksjon til yrkesfag vil være et viktig ledd i å sikre rekruttering til yrkesfag i tråd med næringslivets behov. Vi må også styrke etter- og videreutdanning med tanke på å fylle samfunnets behov og den enkelte innbyggers mulighet for deltagelse i arbeidslivet (livslang læring).

Norske sykehus må organiseres slik at leger, sykepleiere og annet helsepersonell får mer tid til pasientkontakt. Ressursene må brukes på pasientene, ikke på byråkrati og rapportering.